

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОГЛЯД: ПРЯМА ДЕМОКРАТІЯ В ДІІ

| ЧЕРГОВИЙ ПРОЕКТ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

У парламенті зареєстровано проект змін до Конституції України, які переглянуть і істотно зміцнять мандат Національного банку.

Проектом пропонується викласти у новій редакції статтю 99 Конституції України. «Стаття 99. Грошовою одиницею України є гривня. Центральний банк країни — Національний банк України розробляє і проводить грошово-кредитну політику, яка реалізує потенціал довгострокового економічного зростання країни, забезпечує цінову і курсову стабільність грошової одиниці, помірний рівень довгострокових процентних ставок і сприяє максимальній зайнятості населення». Законопроект підтримали 175 народних депутатів України.

| ПИТАННЯ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА

До порядку денного Верховної Ради включено **законопроект №6175 від 13 березня 2017 року про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо реалізації права змінити громадянство**, поданий Президентом України Петром Порошенко. Законопроект визначено ним як невідкладний.

Відповідно до проекту закону, **громадянин України, який добровільно набув громадянство іншої держави, автоматично**

надав згоду на припинення громадянства України.

Також встановлюються нові додаткові підстави для втрати громадянства України:

- використання громадянином України виборчого або іншого права, яке йому надає іноземна держава або виконання обов'язків, які на нього покладає іноземне громадянство;

- використання громадянином України паспорта іноземної держави під час виїзду з України або в'їзду в Україну, або на території України, що зафіксовано прикордонниками;

- також громадянства України позбавлятимуть, якщо українець протягом 2 років з моменту набуття громадянства не подав у паспортний стіл України виданого іноземною державою документа про припинення іноземного громадянства.

Громадяни України, які на день набуття чинності законом матимуть паспорти іноземних держав, **будуть зобов'язані протягом 6-місячного строку припинити іноземне громадянство** та подати свої паспорти іноземних держав до уповноважених органів України.

Законопроект стосується тільки **добровільного набуття громадянства інших країн** та не поширюється **на українських громадян в Криму та інших окупованих територіях**, тому що там «про добровільність мова не йшла».

| СТАТУС КРИМУ

20 січня 2017 року з нагоди дня Автономної Республіки Крим голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров під час свого виступу у Верховній Раді закликав державу згадати деякі уроки з минулого.

«Закликаю Президента України та уряд України якомога скоріше скликати Конституційну комісію, аби розпочати роботу з внесення змін до розділу X Конституції України — Автономна Республіка Крим. Маємо перетворити Автономну Республіку на Кримськотатарську Автономну Республіку як невід'ємну складову України», — наголосив Чубаров.

| ЗМІНА ВЛАДИ У ГРУЗІЇ

31 жовтня 2016 року було оприлюднено підсумки другого туру парламентських виборів, голосування у якому відбулося напередодні. Правляча партія «Грузинська мрія — Демократич-

на Грузія» за підсумками двох турів отримала 115 місць в парламенті чисельністю 150 депутатів. Відповідно, отримала право змінювати Конституцію країни, яким має намір неодмінно скористатися, щоб внести суттєві поправки до Основного закону Грузії.

| ПИТАННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ
КАТАЛОНІЇ

Конституційний суд Іспанії 14 грудня 2016 року одногосно схвалив прохання іспанського уряду призупинити дію двох резолюцій парламенту Каталонії щодо референдуму про незалежність провінції у 2017 році.

Суд також попередив президента Каталонії Карлеса П'юджмонт і спікера парламенту Карме Форкадела про те, що їм загрожує кримінальна відповідальність у разі невиконання цього рішення.

Нагадаємо, що 9 листопада 2015 року парламент Каталонії ухвалив резолюцію про незалежність від Іспанії. Уряд Іспанії одразу оскаржив це рішення, і дія резолюції була призупинена з 11 листопада 2015 року.

Натомість лідери Каталонії пообіцяли провести референдум про незалежність до вересня 2017 року зі згодою або без згоди центрального уряду, хоча воліли

б консенсуального голосування, подібно до того, яке було у Шотландії в 2014 році.

15 січня 2017 року, за вісім місяців до спірного та все ще теоретичного референдуму про незалежність Каталонії, прихильники незалежності запустили нову кампанію. Як відомо, 6 лютого тисячі протестувальників влаштували пікет навколо будівлі суду в Барселоні, де в той час відбувався процес над колишнім очільником уряду Каталонії Артуром Масом. Його звинувачували у незаконному проведенні 2014 року неформального референдуму щодо незалежності регіону, який, за словами центрального уряду в Мадриді, не мав законної сили, бо суди визнали його неконституційним. Тоді з тих, хто проголосував, 80% висловилися за незалежність.

| ПРОДОВЖЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОЇ
КРИЗИ В ПОЛЬЩІ

22 грудня 2016 року в Міністерстві закордонних справ Польщі заявили, що конституційна криза в країні, зокрема політична криза навколо Конституційного трибуналу, завершена у зв'язку з призначенням 21 грудня нового голови Конституційного трибуналу. Ним стала Юлія Прилембська.

Також було прийнято три нові закони про КТ.

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ В АВСТРІЇ

На нових виборах президента Австрії переміг колишній лідер партії Зелених, незалежний кандидат Александер Ван дер Беллен. Прихильник ЄС обійшов кандидата від ультраправої «Партії Свободи» на 7,6% голосів.

Ці вибори мали велике значення не лише для самої країни, а й для усього Євросоюзу, оскільки Хофер міг стати першим євроскептиком на чолі держави із Західної Європи. Відтак як громадяни Великобританії влітку проголосували за вихід з Європейського Союзу, а президентські вибо-

ри в США виграв Дональд Трамп, увага до виборів в Австрії зросла ще дужче.

Нагадаємо, що Ван дер Беллен виграв і перші вибори в травні, але Австрійська партія свободи через Конституційний суд домоглася повторення другого туру виборів. Під час першого голосування кандидат Норберт Хофер програв Ван дер Беллену з відривом менш ніж 1%.

БРЕХІТ

3 листопада 2016 року Високий суд в Лондоні вирішив, що ініціатива уряду про вихід Британії з Євросоюзу без згоди парламенту є незаконною. Уряд Великобританії має дочекатися схвалення парламенту перед стартом процедури виходу з Європейського Союзу. Раніше новообраний прем'єр-міністр Тереза Мей збиралася розпочати вихід з ЄС без згоди парламенту за статтею 50 Лісабонського договору до кінця березня 2017 року.

Сподівання британського уряду на оскарження рішення лондонського суду у Верховному суді Великобританії не виправдались: 24 січня 2017 року Верховний суд ухвалив рішення, згідно з яким

Британія не вийде з ЄС, поки за це не проголосує парламент країни.

2 лютого уряд Британії оприлюднив план виходу з Європейського союзу, де, зокрема, зазначається, що директива про вільне пересування в країнах ЄС після Brexit не поширюватиметься на Сполучене Королівство.

13 березня британський парламент остаточно проголосував за Brexit: було ухвалено законопроект, який дає уряду право розпочати процес виходу країни з Євросоюзу. А вже 16 березня королева Великобританії Єлизавета II дала формальну згоду на легалізацію процесу, підписавши законопроект про початок Виходу Британії з ЄС, про що повідомив спікер британського парламенту Джон Беркоу. Таким чином, Тереза Мей отримала право розпочати переговори щодо виходу Британії з ЄС.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ІМПІЧМЕНТУ ПРЕЗИДЕНТА США

Як зазначають американські науковці, після складення присяги новообраний президент США Дональд Трамп є прямим порушником заборони отримувати винагороду в будь-якій формі від іноземних держав. Власне, ця заборона відображена в статті 1 розділу 9

Конституції США, яка вказує, що: «...жодна особа, яка обіймає платну чи громадську посаду в державно-громадському апараті Сполучених Штатів, не має права без дозволу Конгресу приймати жодного дарунку, винагороди або титулу від будь-якого короля, правителя або чужоземної держави». Підтвердженням порушення даної норми є те, що Дональд Трамп є бізнесменом з величезними фінансовими інтересами. Норман Ейзен, Річард Пейнтер і Лоренс Триб в Інституті Брукінгса заявили: «У американській історії ще не було жодного президента, який би приніс більше проблем, що полягають у суперечностях інтересів та міжнародних конфліктах, ніж Дональд Трамп». Особисто Трамп коментує дану проблему таким чином: «Я водночас можу бути Президентом Сполучених Штатів Америки та вести свій бізнес, підписуючи чеки». Він вважає, що закон є абсолютно на його боці, проте автори статті в газеті «Time» Джеймс Нельсон і Джон Боніфаз переконані, що 45-тому президенту варто не починати «робити Америку знову великою», а для початку прочитати Конституцію та «зробити Президента знову чесним».

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В ТУРЕЧЧИНІ

15 січня 2017 року турецький парламент схвалив законопроект про внесення поправок до конституції країни, що розширюють повноваження президента. Ще в грудні до парламенту було подано 18 пропозицій поправок, згідно з якими:

- президент обиратиметься всенародним голосуванням, змо-

же правити протягом двох п'ятирічних термінів, а також отри-має можливість підтримувати офіційні зв'язки з власною партією;

- президенту і віце-президенту надаються виконавчі повноваження, президент зможе правити за допомогою указів і матиме змогу в будь-який момент розпустити парламент;

- уряд буде формувати президент незалежно від парламенту, а посаду прем'єр-міністра взагалі буде скасовано;

- парламентські та президентські вибори проводитимуться одночасно, для цього каденцію парламенту пропонується продовжити з 4 до 5 років. Це різко посилить контроль президента над парламентом. Паралельно у зв'язку з ростом населення країни повинно бути збільшено чисельність парламенту з 550 до 600 депутатів та знижено мінімальний вік кандидатів у депутати з 25 до 18 років;

- парламент і президент матимуть повноваження вибирати членів Вищої ради суддів і прокурорів: з 13 членів 7 обиратиме парламент і 6 особисто президент;

- президент отримає право додаткового цивільного контро-

лю армії через створення спеціальної Державної наглядової ради. Також у президента з'явиться право призначати голову Генштабу Збройних сил Туреччини, зменшиться чисельність національної ради безпеки і буде запроваджено високі військові суди.

Крім того, він буде наділений правом контролювати судову систему, зокрема Конституційний суд.

11 лютого 2017 року Державна виборча комісія Туреччини ухвалила рішення про проведення референдуму щодо конституційних поправок 16 квітня. В разі успіху референдуму (а останні опитування показують близько 55% підтримки на його користь з боку турків) після дворічного транзитного періоду, коли заборонені дострокові вибори, виникне жорстко централізований нав-

коло президента режим з ліквідацією противаг у вигляді прем'єр-міністра, армії чи судів.

Партійність президента та синхронність виборів забезпечуватимуть єдину виконавчо-законодавчу вертикаль, єдиним джерелом легітимності якої буде загальнонаціональне голосування. Що стосується особисто Реджепа Таїпа Ердогана, то його правління теоретично може тривати аж до 2029 року (два п'ятирічних терміни з 2019), через що критики законопроекту побоюються встановлення в країні диктатури.

|КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В ІТАЛІЇ

4 грудня 2016 року відбувся референдум про схвалення законопроекту щодо зміни Конституції Італії, за результатами якого італійці відхилили конституційну реформу, запропоновану прем'єр-міністром країни Маттео Ренці. У референдумі взяло участь понад 65% виборців, 59% з яких проголосували «проти».

Проект змін до Конституції Італії передбачав дві основні правки:

- 1) зменшення впливу Сенату, вищої палати італійського парламенту;
- 2) централізація — значне зменшення впливу регіонів на рішення у сферах інфраструктури, транспорту, охорони здоров'я тощо,

повноваження в яких наразі поділені між Римом та регіонами.

Іншими словами, ці зміни мали б істотно підсилювати виконавчу владу в державі.

|КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У ХОРВАТІЇ

Восени 2016 року група активістів у Хорватії вимагала заборонити аборти, у зв'язку з чим було розпочато розгляд Конституційним судом Хорватії питання про конституційність чинного в Хорватії закону про аборти. Були задіяні експерти з питань права та медицини, враховані міжнародні документи та практика європейських судів.

На початку березня 2017 року Конституційний суд Хорватії постановив, що чинний на даний момент закон, який дозволяє аборти, не порушує Конституцію. Голова суду Мирослав Сепаровіч, однак, заявив, що парламент повинен прийняти новий закон, який має забезпечити «баланс між правом жінок і захистом ненародженого життя».

|ПИТАННЯ СЕРБЬСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ

Лідер Республіки Сербської Мілорад Додік наприкінці груд-

ня 2016 року оголосив про намір провести у першій половині 2017 року референдум щодо відділення Республіки Сербської від Боснії і Герцеговини. Він нагадав, що у вересні в Республіці Сербській вже відбувся один референдум, а також заявив, що референдум — це беззаперечне право сербів, і пообіцяв підготувати зміни до закону, щоб організація референдуму була ще простішою.

Нагадаємо, що на референдумі 25 вересня боснійські серби абсолютною більшістю проголосували за те, щоб зберегти 9 січня «Днем Республіки Сербської» як національне свято, попри заборону Конституційного суду Боснії і Герцеговини, накладену в листопаді 2015 року.

|НІМЕЧЧИНА: ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ ТА СПРОБА ЗАБОРОНИ «УЛЬТРАПРАВІХ»

12 лютого 2017 року стали відомі результати виборів президента ФРН. Ним став екс-міністр закордонних справ Франк-Вальтер Штайнмаєр, відомий завдяки своїй роботі у складі «нормандської четвірки».

Слід зазначити, що Німеччину в конституційному праві прийнято називати канцлерською де-

мократією, оскільки канцлер вирішує більшість питань, пов'язаних з формуванням політики та її реалізацією. Президент – це більш символічна фігура, яка представляє державу на міжнародній арені, виступає від імені держави, є гарантом дотримання прав людини, основного закону Німеччини. Він має невеликі, але важливі повноваження. Саме президент має пропонувати Бундестагу кандидатуру канцлера. Після призначення Бундестагом канцлера президент призначає всіх міністрів, які були призначені Бундестагом.

Якщо Бундестаг буде розпущений або відбуватиметься переформатування уряду, то президент може уповноважити канцлера і весь уряд або окремих міністрів для виконання їхніх обов'язків. В деяких випадках президент може розпускати Бундестаг і призначати нові вибори.

Експерти прогнозують, що суттєвих політичних змін і трансфор-

мації курсу у внутрішній і зовнішній політиці не відбудеться, оскільки повноважень федерального президента для докорінних змін недостатньо. Президент Штайнмаєр може відіграти роль суспільного авторитету, роль підтримки для федерального канцлера. Перед Штайнмаєром стоїть важливе завдання — не втратити авторитет посади президента, завойований його попередником, який став моральним авторитетом, багато в чому об'єднав німецький народ і суттєво підтримав федерального канцлера в питаннях біженців.

Верховний Суд Німеччини відхилив пропозицію заборонити ультраправу партію, що була звинувачена в проведенні расистської та антисемітської пропаганди. Андреас Фоскуле, головний суддя Федерального Конституційного Суду, зазначає, що цілі цієї партії суперечать німецькій конституції і що наразі немає жодних конкретних показників, що її дії призведуть до успіху. Відомо, що Бундесрат Німеччини звернувся з вимогою про заборону ще наприкінці 2013 року. Міністр юстиції Хайко Маас сказав, що уряд вважає вердикт, проте застерігав від самозаспокоєння, а також зазначив, що жодна заборона сама по собі не позбавить від ксенофобії та расизму. Відомо,

що це була друга спроба заборонити Національну Демократичну Партію з 2003 року. За історію Німеччини лише дві партії були заборонені в Західній Німеччині та возз'єднаній Німеччині — Неоцистська Соціалістична партія Рейху в 1952 році і Комуністична партія Німеччини в 1956 році. Таким розвитком подій обурений голова Світового Єврейського Конгресу, оскільки вважає, що таку партію не варто недооцінювати, бо її діяльність сприяє розвитку неонацистського руху в Європі.

ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА У ФРАНЦІЇ

Тим часом у Франції тривають вибори на пост президента. 18 березня Конституційна рада Франції оголосила остаточний перелік кандидатів, які набрали найбільшу кількість підписів — 11 політиків, кожному з яких вдалося заручитися підтримкою підписів щонайменше 500 мерів чи депутатів усіх рівнів. Загалом у Франції понад 40 тисяч обранців, чий підпис враховується при визначенні кандидатів. З них підписи поставили 14,5 тисяч.

День голосування на виборах президента Франції — 23 квітня, однак, за опитуваннями, для визначення переможця знадобиться 2-ий тур, запланований на 7 травня.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД МОЛДОВИ ПОЯСНИВ, ЧИ ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ ПРЕЗИДЕНТ ПРИЗНАЧАТИ ЗАПРОПОНОВАНИХ МІНІСТРІВ

У відповідь на вимогу лібералів розширити повноваження президента і прем'єра стосовно кадрових змін в уряді, Конституційний суд Молдови 24 січня 2017 року прийняв рішення, яким встановив, що президент може відхилити кандидатуру міністра, запропоновану прем'єром, тільки один раз обґрунтовано в тому разі, якщо вона не відповідає законним вимогам. Зі свого боку, прем'єр-міністр може запропонувати повторно ту ж кандидатуру, яку глава держави буде зобов'язаний призначити на посаду.

У рішенні Конституційного суду вказано, що «політична воля президента не може бути джерелом інституційного блокування і не може анулювати повноваження прем'єра з призначення чи відкликання міністрів», оскільки останній відіграє ключову роль в процесі перестановок в кабінеті міністрів.

Судді Конституційного суду нагадали, що при парламентському режимі Республіки Молдова президент має обмежені повноваження і не несе політичну відпо-

відальність за діяльність уряду, тому його роль у визначенні складу виконавчого органу держави обмежена.

«Після того, як парламент висловив вотум довіри уряду, президент не має права призначати членів кабінету, навіть якщо він не погоджується з його номінальним складом. Невиконання конституційних повноважень президентом призведе до порушення принципу розподілу влади в державі, передбаченого Конституцією», — підсумував Конституційний суд.

Нагадаємо, такий запит до КС був поданий після заяви новообраного президента Республіки Молдова Ігоря Додона, що він не затвердить кандидатуру Валерія Мунтяну на посаду міністра оборони.

АСОЦІАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ КРАЇН БАЛТІЙСЬКОГО І ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНІВ

1 січня 2017 року Конституційний суд Республіки Молдова передав головування Асоціацією в руки Конституційного Суду України.

Нагадаємо, з моменту створення до кінця 2016 року в Асоціа-

ції конституційного правосуддя країн Балтійського і Чорноморського регіонів (BSCJ) головував Конституційний суд Республіки Молдова, під керівництвом якого був організований 1-ий з'їзд BSCJ на тему «Роль конституційних судів у захисті демократичних цінностей». Захід проходив 30 червня 2016 року у Кишиневі.

2 березня 2017 року у місті Кишинів, Республіка Молдова, відбулась робоча зустріч голів конституційних судів — членів BSCJ. У засіданні взяли участь: Голова КС України Юрій Баулін, Голова КС Грузії Заза Тавадзе, Голова КС Литовської Республіки Дейнюс Жалімас, Голова КС Республіки Молдова Олександр Тенасе.

Під час зустрічі учасники обговорили питання підготовки та проведення Генеральної Асамблеї та Другого Конгресу Асоціації, зокрема, питання розширення Асоціації, уточнення місця та часу проведення, погодження порядку денного засідання тощо.

Також серед питань, порушених під час зустрічі, нагальними залишаються незалежність конституційних судів, гармонізація норм та принципів міжнародного права та національного законодавства, використання досвіду європейських колег і правових актів ЄСПЛ в рішеннях органів конституційної юрисдикції країн-учасниць Асоціації.

Отже, проведення Другого Конгресу Асоціації заплановано на період з 31 травня по 3 червня 2017 року в м. Харкові. Конгрес присвячений наступній темі: «Роль конституційних судів в розвитку положень національних конституцій в контексті загальноновизнаних принципів та норм міжнародного права, права ЄС, рішень міжнародних судів».